

BERNHARD SIEGFRIED ALBINUS.

DOOR

Dr. D. LUBACH.

De man, bij wien ik de aandacht der lezers van het *Album der Natuur* eenige oogenblikken wensch te bepalen en wiens naam aan het hoofd van dit opstel staat gedrukt, werd geboren te Frankfort aan den Oder. Toch kan hij met evenveel recht tot de Nederlandsche geleerden worden gerekend als waarmede aan VONDEL, al zag hij ook te Keulen het eerste levenslicht, onder de coryphaeën der Nederlandsche dichtkunst eene eerste plaats wordt toegekend. Geboren op den 24 Februari 1697 kwam ALBINUS reeds in 1702, vijf jaren oud, met zijne ouders te Leiden, en, met uitzondering van een kort verblijf te Parijs, bleef hij daar tot aan zijn dood leven en werken, naast BOERHAAVE het sieraad der Leidsche hoogeschool¹.

De vader van onzen geleerde, BERNHARD ALBINUS, stamde af uit eene deftige familie, die eigenlijk WEISS heette. Een oudoom van ALBINUS den vader veranderde echter naar het gebruik van zijn tijd

¹ De voornaamste bronnen, naar welke ik dit opstel bewerkt heb, zijn:

Een, naar beweerd is en mij ook hoogst waarschijnlijk voorkomt, door prof. ALLAMAND bewerkt éloge van ALBINUS in de *Bibliothèque des sciences et des beaux arts*, Vol. 36, pag. 416—465, welk stuk ook in 't nederlandsch vertaald is en in een tijdschrift van 't laatst der vorige eeuw, *de Rhapsodist*, geplaatst werd.

A. VAN DER BOON, *Geschiedenis der ontdekkingen in de ontleedkunde van den mensch, gedaan in de Noordelijke Nederlanden tot aan het begin der negentiende eeuw*. Utrecht 1851. 8°.

G. C. B. SURINGAR, *De school van Bernhard Siegfried Albinus*. In *Nederl. Tijdschr. voor Geneeskunde*, 2de reeks, 3de jaarg., 2de afd., bladz. 1—21.

De lofrede van EDUARD SANDIFORT was niet ter mijner beschikking.

den naam in dien van ALBINUS en gaf onder dezen naam eene kroniek van Meissen (*Chronicon Misniae*) uit.

Deze BERNHARD ALBINUS was, nog jong, reeds als hoogleeraar te Frankfort aangesteld geworden en werd later benoemd tot lijfarts van den keurvorst FREDERIK III van Brandenburg, die in 1701 onder den naam van FREDERIK I den titel van koning van Pruissen aannam. Hij was gehuwd met CATHARINA SUZANNA, dochter van zijn ambtgenoot den hoogleeraar in de rechtsgeleerdheid RING. Ofschoon alzoo door, zou men meenen, vaste banden aan zijn vaderland gehecht, kon hij toch aan eene uitnoodiging, om aan de bloeiende hoogeschool te Leiden als hoogleeraar in de geneeskunde optetreden, geen weerstand bieden, en het gevolg was, dat hij, na met moeite zijn ontslag van den koning te hebben verkregen, in 1702 met zijn huisgezin naar het toenmaals verre Holland vertrok.

Van de vroegste jeugd van zijn zoon, onzen BERNHARD SIEGFRIED, is mij weinig bekend. Hij bezocht de te Leiden bestaande inrichtingen van onderwijs, genoot het onderricht van SOMMERS en WESTERHOF, en, als student ingeschreven, legde hij zich met ijver op de oude letteren toe, met dat gevolg dat hij een der begunstigde leerlingen van GRONOVIVS en PERIZONIUS werd, terwijl zijne later uitgegeven geschriften in hun fraai latijn — in welk opzicht ALBINUS BOERHAAVE overtrof, — de blijken dragen van zijne ijverige beoefening van die taal. Doch eigen aandrift, en zeker ook wel de invloed zijns vaders, deden hem de geneeskunde tot zijn eigenlijk studievak kiezen. RUYSCH; BIDLOO, DECKER en BOERHAAVE waren zijne leermeesters. Van alle vakken echter, die hij moest beoefenen, trokken hem de ontleedkunde en, na deze, de plantkunde het meest aan, terwijl het praktisch onderdeel der geneeskunde, waarop hij zich bij voorkeur bevljigtigde, de heilkunst was. Wat dit laatste vak betreft, had hij een uitstekenden leermeester in JOHANNES JACOB RAU, wiens meest bevoorrechte leerling hij was, gelijk hij dan ook wederkeerig aan RAU, niettegenstaande diens soms in onbeschoftheid ontaardende ruwheid, steeds groote achting bleef toedragen.

Nog maar 19 jaren oud werd hij kandidaat in de geneeskunde. Er werd daarvoor zeker toenmaals minder gevorderd dan thans. Hoe dit zij, tegen het einde van 1718 begaf hij zich naar Parijs, vooral om zich daar in de hospitalen toe te leggen op de chirurgie. Hij verwaarloosde evenwel andere studiën niet, en hoorde er onder andere de lessen van de beide verdienstelijke anatomen GUICHARD JOSEPH DU

VERNEY en JACQUES BENIGNE WINSLOW en van de niet minder verdienstelijke botanici SEBASTIEN VAILLANT en ANTOINE DE JUSSIEU. Doch zijn verblijf te Parijs zou slechts kort duren. Want toen hij een half jaar daar had doorgebracht, droegen Curatoren der Leidsche akademie, bij besluit van 29 Juni 1719, hem het lectoraat in de ontleed- en heelkunde op, ter vervanging van RAU, die wegens ouderdom en zwakte niet langer in staat was collegiën te geven.

Te Leiden teruggekeerd werd ALBINUS kort na zijne terugkomst honoris causa tot medicinæ doctor bevorderd en aanvaardde op den 2den October 1719 zijn lectoraat met het houden van eene rede over de vergelijkende ontleedkunde ¹. RAU was reeds in September overleden.

In de maand September van 1721, dus nadat ALBINUS twee jaren het hem opgedragen lectoraat had waargenomen, overleed zijn vader. BOERHAAVE sprak eene lofredede op den ontslapene uit en wekte daarin de Curatoren op om den zoon, die zich als een uitstekend en innemend leeraar had doen kennen, de opengevallen plaats van zijn vader te doen innemen. Curatoren gaven aan dien raad onmiddellijk gevolg, zoodat ALBINUS reeds den 9den November zijne intréerede hield als hoogleeraar in de genees- en heelkunde. Die rede had tot onderwerp, de ware weg om tot de kennis van het samenstel des menschelijken lichaams te geraken ².

Met den meesten ijver en groote nauwgezetheid bleef hij zich thans toelleggen op het opleiden van zijne studenten, en, indien in dien tijd de Leidsche hoogeschool bezocht werd door eene menigte jongelieden uit alle oorden van Europa, en zelfs door menigen vreemdeling, die reeds in zijn vaderland de summi honores in de geneeskunde had verworven, was dit, vooral in later tijd, niet alleen te wijten aan den grooten naam van BOERHAAVE, maar ook aan dien van ALBINUS.

Maar nog meer dan door zijn onderwijs verwierf ALBINUS grooten roem door zijne ontleedkundige onderzoekingen en door de geschriften, waarin hij de uitkomsten daarvan nederlegde.

In de eerste jaren van zijn professoraat hield hij zich veel bezig met het vervaardigen van anatomische præparaten ten dienste van zijn onderwijs. Zijne opspuitingen moeten niet voor die van RUIJSCH hebben ondergedaan en door zuiverheid en fijnheid hebben uitgemunt. Het eerste geschrift, dat hij na zijne aanstelling tot hoogleeraar

¹ *Oratio inauguralis de anatome comparata*. L. B. 1719. 4°.

² *Oratio, quae in veram viam, quae ad fabricae corporis humani cognitionem ducit, inquiritur*. L. B. 1721. 4°.

bewerkte, was een catalogus van de door RAU nagelatene en aan de hoogeschool gelegateerde verzameling van anatomische præparaten. Hij was hiertoe door Curatoren uitgenoodigd, aangezien er van die verzameling geen catalogus bestond. Bij dien catalogus ¹ voegde ALBINUS eene lofrede op RAU, waarin hij tevens de methode van steensnijden, door RAU uitgedacht en uitgeoefend, maar geheim gehouden, in het licht stelde.

Met den grooten ANDREAS VESALIUS, terecht als den schepper der nieuwere ontleedkunde aangemerkt, liep ALBINUS zeer hoog, en in 1725 gaf hij, in gemeenschap met BOERHAAVE, eene nieuwe editie van VESALIUS' werken uit ².

In het volgend jaar gaf hij ten dienste zijner toehoorders eene verhandeling uit over de beenderen van het menschelijk lichaam ³. De daarin vervatte beschrijving der beenderen, was niet uit andere schrijvers bijeen verzameld, maar berustte uitsluitend op eigen aanschouwing.

Maar meer roem nog verwierf ALBINUS zich door de uitgave, in 1734, van zijne uitvoerige beschrijving der spieren ⁴. Die beschrijving, mede geheel naar de natuur uit eigen aanschouwing opgemaakt, is een model van volledigheid en nauwkeurigheid. JOH. MÜLLER getuigt, dat, wanneer men nog thans meent in de ontleedkunde der spieren iets nieuws gevonden te hebben, men er op rekenen kan, dat men het toch ergens bij ALBINUS zal terugvinden. Toen de Zweedsche hoogleeraar RETZIUS, in 1846 te Utrecht zijnde, de aandacht vestigde op twee kleine spiertjes, die hij aan den hals van den mensch en van sommige dieren had ontdekt, voegde hij er echter bij, dat die aan ALBINUS niet onbekend waren geweest ⁵.

¹ *Index suppellectilis anatomicae quam Academiae Batavae, quae Leidae est, legavit vir clarissimus Joannes Jacobus Rau.* L. B. 1725. 4°.

² *A. Vesalii opera omnia anatomica et chirurgica.* Cura Herm. Boerhaave et Bern. Siegfr. Albini. L. B. 1725. 2 vol. f^o. — De houtsneden van de oorspronkelijke drukken (Basileae 1543 en 1555), die, althans voor een deel, naar teekeningen van TITIAAN geteekend en door JOH. VAN KALKER zijn gesneden, werden voor de uitgave van BOERHAAVE en ALBINUS door den begaafden WANDELAAR in koper gegraveerd. — De platen uit deze uitgaaf, welke de beenderen voorstellen, zijn in 1782 te Leiden op nieuw uitgegeven door den hoogleeraar EDUARD SANDIFORT.

³ *De ossibus corporis humani libellus.* L. B. 1726. 8°.

⁴ *Historia musculorum corporis humani.* L. B. 1734. 4°.

⁵ *Aanteekeningen van het verhandelde in de sectie-vergaderingen van het Prov. Utrechtsch Genootschap enz. in 1846.*

Bij dit werk voegde ALBINUS vier platen, die de spieren van de hand in hare natuurlijke grootte vertoonen. Zij waren gegraveerd door den reeds genoemden WANDELAAR, en ieder, die ze ziet, zal moeten erkennen, dat er in dit opzicht nauwelijks iets volmaakters te leveren is. Duidelijkheidshalve en om de ook als kunstwerken voortreffelijke platen niet te schenden zijn de aanwijzende letters en cijfers niet op de afbeeldingen zelve, maar op daarbij gevoegde ongeschaduwde omtrekken geplaatst, eene wijze van doen welke door ALBINUS ook bij zijne later te vermelden uitgave van EUSTACHIUS, bij zijne grootte spierplaten enz. gevolgd is.¹

Een verdienstelijk miniatuurschilder, JOHANNES LADMIRAL, wenschte eenige afbeeldingen van anatomische praeparaten uit te geven, en wel in den door hem beoefenden kleurendruk. Hij verzocht de medewerking van ALBINUS en deze was daartoe bereid.² Dit gaf aanleiding tot het uitgeven van twee verhandelingen, de eerste over de slagaderen en aderen van het darmkanaal, — de andere over de zitplaats en de oorzaak van de huidkleur der negers en andere menschen.³ — Ik ben niet genoeg op de hoogte van de geschiedenis der graveerkunst om te kunnen verzekeren, of LADMIRAL dan wel zijn leermeester LE BLON de uitvinder van den kleurendruk, hier chromochalcographie, was. Doch uit alles blijkt, dat men hier met iets nieuws te doen had. Zoo zegt o. a. ALBINUS in het hier beneden aangehaalde, dat hij de eerste verhandeling uitgaf om zich te vergewissen wat LADMIRAL in dit opzicht vermocht.

»De kunst van op deze wijze anatomische platen daar te stellen, en waarin niemand LADMIRAL had weten te evenaren, heeft eindelijk BLEU-LAND weder in het leven geroepen; door de ijverige pogingen, welke deze in het werk stelde om de verloren kunst te hervinden . . . slaagde hij in dit zijn oogmerk, bijgestaan door den schilder KOBEL, eindelijk zoo volkomen, dat de door hem uitgegeven afbeeldingen, met behulp van koperen platen, die met de onderscheidene kleuren bedeed,

¹ D. C. DE COURCELLES gaf bij wijze van aanvulling in 1739 te Leiden uit: *Icones musculorum pedis eorumque descriptio*, — en, in 1743, *Icones musculorum capitulis*.

² »Accidit quippe», — zegt ALBINUS — »ut egregius et industrius artifex Joannes Ladmiral ad me accederet, offerretque se ad icones vivis coloribus distinctas efficiendas, quadam picturae compendiariae specie. Qua in re ut quid posset experirer, curavi parandam iconem, quam huic Dissertationi addidi, etc.»

³ *Dissertatio de arteriis et venis intestinorum*. L. B. 1736. 4°. — *Dissertatio secunda de sede et causa coloris Aethiopum et caeterorum hominum*. L. B. 1737. 4°.

achtereenvolgens werden afgedrukt, niet behoeven onder te doen voor die, welke door LADMIRAL waren geleverd." Aldus A. VAN DER BOON l. c. pag. 256. — Ik kan mij niet herinneren de platen van BLEULAND (hoogleeraar te Utrecht. overl. 1838) gezien te hebben. — Overigens sta ik daarom hierbij stil, omdat velen meenen, dat de kleurendruk eene uitvinding van betrekkelijk recenten datum is.

Behalve de eene afbeelding bij de eerste verhandeling en de drie afbeeldingen (op één blad geplakt) van de tweede, gaf LADMIRAL zelf in 1738 nog vier andere zulke afbeeldingen naar praeparaten van RUIJSCH uit, en in 1751 nog eene vierde.¹ Bij deze vier platen is alleen eene verklaring in de latijnsche, fransche en nederlandsche talen gevoegd. Of ALBINUS het plan had om ook bij deze afbeeldingen een tekst te schrijven, weet ik niet, doch zou het bijna gelooven, omdat hij zijne tweede op verzoek van den schilder geschrevene verhandeling *Dissertatio secunda*, en niet *altera* noemde.

In hetzelfde jaar 1736 gaf ALBINUS eene beschrijving van al de beenderen eener onvoldragen menschelijke vrucht, met door WANDELAAR gegraveerde platen, waarin hij tevens zijne denkbeelden over beenvorming uiteenzette², en in het volgend jaar de anatomische werken van FABRICIUS AB AQUAPENDENTE met eene voorrede, gelijk hij ook een voorbericht voegde bij een herdruk van WILLIAM HARVEY's werk over de beweging van het hart en de voortplanting der dieren.

Tot dusverre had ALBINUS bij zijne anatomische lessen zijne leerlingen steeds verwezen naar de platen van VESALIUS en, vooral wat de spieren aangaat, naar die van BARTHOLOMAEUS EUSTACHIUS. Deze, hoogleeraar te Rome en loffelijk bekend door zijne lessen en eenige kleinere ontleedkundige geschriften, vatte het plan op om een groot ontleedkundig werk te schrijven, dat vooral zou moeten strekken tot verdediging van GALENUS tegen de beschuldigingen, die VESALIUS tegen

¹ *Icon durae matris in convexa superficte visae . . . ad objectum artificiosissime praeparatum a clarissimo viro Fred. Ruyschio, delineata et coloribus distincta typis expressa a Joanne Ladmiral.* — *Icon durae matris in concava superficte visae . . . ad objectum etc.* — *Icon membranae vasculosae ad infima acetabuli ossium innominatorum posilae . . . ad objectum etc.* — *Effigies penis humani injecta cera praeparati exhibens inventa anatomica aliquot nova, et proprio colore typis expressa a Joanne Ladmiral.* — Al deze vier platen zijn te Amsterdam uitgegeven, de drie eerste in 1738, de vierde in 1751. Zij zijn, evenals die welke ALBINUS beschreef, gedrukt op vrij zwaar papier, op een donker-groenen grond met een smal gouden randje, en op witte bladen in veel grooter kwarto formaat opgeplakt.

² *Icones ossium foetus humani, accedit osteogoniae brevis historia.* L. B. 1737. 4°.

de anatomische inzichten van dezen had ingebracht. De in het koper gegraveerde platen voor dit werk, dat de gansche ontleedkunde zou omvatten, waren reeds gereed, toen EUSTACHIUS in 1552 overleed. Zij bleven berusten onder de familie van haren teekenaar PINI, doch schenen verloren, totdat zij in 1712 te Urbino werden teruggevonden. Paus CLEMENS XI schonk ze aan den Romeinschen hoogleeraar GIOVANNI MARIA LANCISI, die ze in 1714 met eene verklaring uitgaf. Hoe verdienstelijk zich LANCISI daardoor maakte, — want de platen voldeden naar het toenmalig standpunt der wetenschap beter dan eenige andere aan de behoefte der studeerende jongelingschap, die zich het veel kostbaarder werk van VESALIUS niet kon aanschaffen, — werd de verklaring ontsierd door een menigte fouten, daar LANCISI tijdens de bewerking ziekelijk was en veel aan eenige medewerkers had moeten overlaten, terwijl die bewerking tevens wat haastig had plaats gehad. De studenten van ALBINUS verzochten nu van hun leermeester, dat hij eene betere verklaring van de door hemzelve zeer aanbevolen platen zou uitgeven, en hij voldeed daaraan niet alleen, maar voegde er eene nieuwe uitgave van de platen zelve bij¹.

Dat ALBINUS echter met deze platen niet tevreden kon zijn en hij aan goede anatomische afbeeldingen veel hogere eischen stelde dan waaraan EUSTACHIUS, zijn teekenaar PINI en zijn plaatsnijder (MUST?) hadden kunnen voldoen, zal iedereen duidelijk worden, die ze vergeelijkt met de schoone afbeeldingen der spieren van de hand, die bij de toen reeds uitgegeven *Historia musculorum* zijn gevoegd. Reeds sedert 1725 had hij daarom het besluit genomen nieuwe afbeeldingen van de spieren des menschelijken lichaams te bewerken en uit te geven. Hij begon met het praepareeren van een geraamte van een volwassen en welgevormd mannelijk lijk. De beenderen van dat geraamte werden niet op hunne plaats gehouden door koperdraad, zooals tot dusverre altijd geschied was, maar door de bij het ontleden gespaarde en later met het geheele geraamte gedroogde gewrichtsbanden, zoo dat alle beenderen hunne natuurlijke plaatsing behielden. Door een daarvoor uitgedachten toestel bracht hij nu het geraamte in den stand van iemand, die begint voort te gaan. Nu moest het geraamte nauwkeurig en met

¹ B. S. ALBINI, *Explicatio tabularum anatomicarum Bartholomaei Eustachii. Accedit tabularum editio nova.* L. B. 1744. f°. — Eene nieuwe uitgaaf verscheen in 1761. — Later, in 1798, gaf de Amsterdamsche hoogleeraar A. BONN de platen van EUSTACHIUS uit met eene nederduitsche verklaring, maar zonder ongeschaduwde omtrekken. Daarvan verscheen nog in 1830 een nieuwe druk met een voorbericht van prof. G. C. B. SURINGAR.

behoud van alle evenredigheden worden nageteekend. ALBINUS bepaalde de grootte der afbeelding op die van een geraamte, gezien op veertig voet afstands; op zulk een afstand toch zouden kleine fouten, bij het teekenen begaan, onmerkbaar worden. Doch voor den teekenaar was deze afstand veel te groot, en ALBINUS bedacht nu een vernuftigen toestel, die hieraan te gemoet kwam en veroorloofde een geraamte te teekenen, zoo fraai, als tot dusverre nooit was aanschouwd en die door geen nieuwere afbeelding overtroffen is ¹.

Zoo kreeg ALBINUS drie afbeeldingen van het geraamte, een van voren, een op zijde en een van achteren gezien. Hierop werden nu de verschillende spierlagen geteekend, te beginnen met de diepst gelegene. Elke spierlaag vorderde, evenals het geraamte, drie platen. Ten slotte voegde ALBINUS bij die platen nog een aantal, waarop elke spier afzonderlijk met de plaatsen van haren oorsprong en aanhechting aan de beenderen te zien is, — iets, wat men totdusver zóó nog niet gedaan had, maar dat de studie der spieren zeer vergemakkelijkte.

Al deze platen zijn geteekend en gegraveerd door »den eenigen WANDELAAR,» zooals SURINGAR hem noemt, die op raad van ALBINUS uit Amsterdam naar Leiden verhuisd was, teneinde gestadig onder bereik van ALBINUS te zijn. De kosten werden door dezen gedragen en bedroegen ruim dertig duizend gulden. Trouwens de geringste fout, het minder goed afdrukken van eene enkele spier, waren voor ALBINUS voldoende redenen om de gansche plaat, zoo de fout niet naar zijn zin verbeterd kon worden; te verwerpen en WANDELAAR te noodzaken eene nieuwe te snijden. — Naar elks oordeel, ook van nieuwere anatomen, behooren dan ook de spierplaten van ALBINUS tot de beste, die ooit verschenen zijn, — naar het oordeel van kunstkenneren tot de prachtigste. Er ligt over die platen een gloed, die aan de spieren als 't ware kleur geeft en de pezen en peesuitbreidingen zilverwit doet schijnen.

Dit werk, dat wel het hoofdwerk van ALBINUS uitmaakt, was tien jaren in bewerking en werd bij enkele platen uitgegeven. In zijn geheel verscheen het in 1747. ²

¹ Gelijk gezegd is, is het door ALBINUS afgebeeld geraamte een mannelijk geraamte. De beroemde SÖMMERING gaf in 1787 eene plaat uit, in hetzelfde formaat als de platen van ALBINUS, waarop een bijzonder welgemaakt vrouwelijk geraamte, van voren gezien, is voorgesteld. s. TH. SÖMMERING *Tabula sceleti feminini*. Francof. 1787.

² B. S. ALBINI *Tabulae sceleti et musculorum corporis humani*. L. B. 1747 in f^o. maximo, anders gezegd atlas-formaat. — De billijkheid vordert te erkennen dat de Leidsche hoogleraar en leermeester van ALBINUS, GOVERT BIDLOO, reeds in 1685 te Amsterdam

Kort daarop gaf ALBINUS zeven andere platen uit, die later met eene achtste vermeerderd werden. Zij stelden de baarmoeder van eene onder het baren overledene vrouw voor en verschenen in hetzelfde grootte formaat als de spierplaten.¹

ALBINUS had aan deze laatste alleen des winters kunnen werken. De zomer werd besteed aan ander werk. Nu waren de drie afbeeldingen van het geraamte, die hij had doen vervaardigen, wel grooter dan alle bestaande, doch nog te klein om alle bijzonderheden van de beenderen goed te onderkennen. De andere ontleedkundigen, ook VESALIUS en EUSTACHIUS, hadden allen dan ook afbeeldingen geleverd van alle afzonderlijke beenderen, ieder van alle zijden beschouwd. Ook daartoe besloot ALBINUS, en WANDELAAR teekende en graveerde nu platen — alles wederom op kosten van ALBINUS — waarop ieder been afzonderlijk en in natuurlijke grootte was afgebeeld.²

Intusschen had de gezondheid van ALBINUS ten gevolge van zijn ingespannen arbeid zeer geleden. Ook zijn gezicht was daardoor verzwakt. Hij had nu reeds 25 jaren lang de ontleedkunde onderwezen en dit begon hem eindelijk zwaar te vallen. Curatoren onthieven hem daarom in 1745 van de collegiën in de ontleedkunde en benoemden hem tot hoogleeraar in de geneeskunde, in welke hoedanigheid hij hoofdzakelijk lessen in de physiologie gaf. Zijn jongste broeder FREDERIK BERNHARD ALBINUS werd tot lector en twee jaren later tot hoogleeraar in de anatomie en chirurgie benoemd.

ALBINUS ondernam nu een werk, waaraan hij te huis en op zijne kamer kon arbeiden. Wij hebben reeds gezien, dat hij ten gebruike bij zijn onderwijs een aantal praeparaten had vervaardigd. Hij was

eene anatomischen atlas in groot folio had uitgegeven (*Anatomia corporis humani, centum et quinque tabulis, per artificiosissimum G. de Lairese ad vivum delineatis, illustrata*). Die platen, door GERARD DE LAIRESSE geteekend, waren fraaier uitgevoerd dan men tot dusver gezien had, al zouden ze ook door die van WANDELAAR verre worden overtroffen. De drie eerste platen, het levend menschelijk lichaam voorstellende, wekten nog in later tijd (1832) de bewondering op van den Groninger hoogleeraar A. A. SEBASTIAN. Doch de nauwkeurigheid der afbeeldingen van BIDLOO liet nog al veel te wenschen over, gelijk RUIJSCH deed opmerken, hetgeen tot een alles behalve malschen pennestrijd tusschen beide anatomen aanleiding gaf. Aan den anderen kant vond de Engelsche anatoom WILLIAM COWPER ze zoo fraai, dat hij een aantal exemplaren liet overkomen en die uitgaf alsof ze zijn eigen werk waren. BIDLOO beklagde zich over dit grove plagiaat bij de Royal Society en werd door deze in het gelijk gesteld.

¹ *Tabulae VII uteri mulieris gravidae, cum jam parturiret mortuae*. L. B. 1748. *Appendix*. L. B. 1751. in f^o. max.

² D. S. ALBINUS; *Tabulae ossium humanorum*. L. B. 1753. in f^o. max.

daarmede van tijd tot tijd voortgegaan en zoo in het bezit geraakt van eene niet zeer uitgebreide, maar zeer fraaie verzameling, welke na zijn dood door de Leidsche akademie voor 6300 gulden aangekocht werd. Hij begon nu met zijne van tijd tot tijd gedane ontdekkingen en waarnemingen in een vervolgwerk: »Akademische aantekeningen»¹, mede te deelen en de daarbij behoorende platen door WANDELAAR naar de praeparaten zelve te doen graveeren.

Inmiddels overleed WANDELAAR, door ALBINUS zeer betreurd. De laatste plaat, die hij had vervaardigd en die door ALBINUS afzonderlijk uitgegeven werd, vertoont de borstbuis (ductus thoracicus) van haren oorsprong af tot waar zij zich in de vena subclavia sinistra uitstort².

Had ALBINUS in 1734 eerst zijne schoone beschrijving der spieren en dáárna, in 1747, zijne prachtige afbeeldingen van die deelen uitgegeven, — ten aanzien der beenderen sloeg hij een anderen weg in. Eerst gaf hij, zooals wij gezien hebben, afbeeldingen van het geraante en van de afzonderlijke beenderen uit en in 1762 liet hij daarop eene uitvoerige beschrijving volgen, die als pendant van de *Historia musculorum* kan gelden, — iets wat van zijn in 1726 uitgegeven beknopte beschrijving niet kon gezegd worden.³ — Ook dit boek is geheel naar eigen waarneming opgesteld, zonder dat de schrijver van het werk van anderen gebruik heeft gemaakt. In de *Historia musculorum* had hij naar de afbeeldingen bij verschillende ontleedkundigen, vooral bij VESALIUS en EUSTACHIUS, verwezen; in het boek over de beenderen verwees hij alleen naar zijne eigene. De beschrijving der beenderen is overigens zoo volledig, dat, gelijk ALLAMAND zegt, »zij die de platen niet bezitten, slechts de beenderen behoeven te nemen en het boek te lezen. Zij zullen daarin alles vinden, wat aan de beenderen te zien is, en ook niets meer.»

Tot dusver was ALBINUS ongehuwd gebleven. Eindelijk, in December 1765, dus 68 jaren oud, trad hij in het huwelijk met CLARA DOROTHEA DU PEYROU, weduwe van den heer LUCAS TRIP DIRKSZ. te Amsterdam⁴. Vijf jaren bracht hij met haar in een, gelijk ALLAMAND verzekert,

¹ *Annotationum academicarum libri octo*. L. B. 1754—1768. 4°.

² *Tabula vasis chyli ferè, cum vena azyga, arteriis intercostalibus, aliisque vicinis partibus*. L. B., 1757 in f° max.

³ B. S. ALBINI, *De sceleto humano liber*. L. B. 1762. 4°.

⁴ Hoe oud deze dame was toen ALBINUS haar huwde, heb ik totdusver niet kunnen opsporen. LADVOCAT zegt in zijn *Dictionnaire historique et biographique* (Paris 1777), dat ALBINUS »s'était marié à une jeune fille à l'âge de 75 ans.» (!)

gelukkigen echt door. In den aanvang van 1770 nam zijne gezondheid sterk af, 't geen hem echter niet verhinderde geregeld zijne collegiën te geven. Doch den 29sten Augustus werd hij door eene dubbele derdendaagsche koorts aangetast en op den 9^{den} September overleed hij in den ouderdom van 73 jaren en 6 maanden.

In een tijdschrift als het *Album der Natuur* kan men eene tot in bijzonderheden afdalende waardeering van den wetenschappelijken arbeid van iemand als ALBINUS niet verwachten; in een aan hem gewijd opstel mag daarover evenwel niet geheel worden gezwegen.

Terecht zegt SURINGAR in den aanvang van zijn boven aangehaald opstel het volgende:

»Met uitzondering van BOERHAAVE en GAUBIUS is er, na SYLVIVS, geen hoogleeraar bij de geneeskundige faculteit te Leiden geweest, aan wien meer Europeesche roem is te beurt gevallen, dan aan BERNHARD SIEGFRIED ALBINUS. En wilde men die drie groote¹ mannen onderling vergelijken, dan zou men erkennen moeten, dat veel van hetgeen door ALBINUS gewrocht werd, alsnog voor onovertroffen gehouden mag worden, en door geen latere kunst of wetenschap is verdrongen geworden, terwijl de geschriften van BOERHAAVE en GAUBIUS, hoe voortreffelijk ook tijdens hunne verschijning, door de latere op geneeskundig terrein gemaakte vorderingen het grootste deel van hunne wetenschappelijke waarde verloren hebben, al is het, dat zij als historische gedenkteekenen uit vroegeren tijd op onze achting en bewondering blijven aanspraak maken».

Toen ALBINUS zijne loopbaan begon, was de, zou ik bijna zeggen, koortsachtige belangstelling in de ontleedkunde, die na het door VESALIUS gegeven voorbeeld en na de uitgave van zijn onsterfelijk werk eene schitterende reeks van ontleedkundigen aan den arbeid gesteld en beziel had — niet 't minst in Italië en in ons vaderland, — niet uitgedoofd, maar wel wat verflauwd. Maar in de 18de eeuw was het ALBINUS, die niet alleen die belangstelling deed herleven, maar die ook een nieuw tijdperk van nauwkeurig en streng onderzoek opende, dat zich tot in onzen tijd heeft uitgestrekt. Reeds in zijne inaugurele oratie, in 1727 uitgesproken, gaf hij als den waren weg om tot de kennis van het samenstel des menschelijken lichaams te geraken aan,

¹ Of SURINGAR niet wat ver gaat met aan den allezins geleerden en hoogst verdienstelijken GAUBIUS het epitheton van »groot» toe te kennen, zou te bezien zijn.

gelijk SURINGAR resumeert: »zorgvuldige waarneming en veelzijdig onderzoek, ook met aanwending van het mikroskoop, van kunstmatige inspuiting der vaten, en van andere hulpmiddelen, waardoor het fijnere maaksel kan aan het licht gebracht worden, en met voorzichtige en oordeelkundige toepassing van alle zoodanige kennis, als door vergelijkend, op dieren bewerkstelligd onderzoek verkregen wordt.» En bij zijn lateren arbeid is hij zelf steeds op dien weg voortgegaan en daarvan nooit afgeweken.

Over hetgeen hij voor de leer der beenderen en der spieren gedaan heeft, behoeven wij, na 't geen daarover in dit opstel reeds gezegd is, niet verder uit te weiden; die werken behouden ook nu nog hunne waarde.

Bij dien arbeid sloten zich zijne onderzoekingen aan over de beewording, ten aanzien van welke hij gezegd kan worden de anatomen op den rechten weg te hebben geholpen, evenals dat ook met zijne onderzoekingen omtrent de tandwisseling het geval is geweest. Voorts zijn zijne nasporingen betreffende de huidkleur der negers, — de huid- en tongtepeltes, — de valvula coli en de valvulae coniventes intestinorum, — de bloedvaten der darmen, — het samenstel der slagaderen, — de chylbuis, — de bastzelfstandigheid der hersenen, — de vliezen van den oogbol, — zijne ontdekking van het oogappelvlies bij de vrucht, — en nog veel meer, allen zaken, die ALBINUS als een der grootste ontleedkundigen ten allen tijde hoog zullen doen waardeeren. Met een zeldzaam talent voor waarneming begaafd, een geduldig en nauwkeurig onderzoeker, en wars van alle speculatie en op gezag aangenomen meeningen, daarbij in ruime mate kunnende beschikken over alle hulpmiddelen die hij verlangde, kon het wel niet anders of hij moest veel ontdekken wat zijnen voorgangers verborgen was gebleven, veel licht verspreiden over 't geen door anderen verkeerd gezien of verkeerd verklaard was geworden.

Wie overigens hieromtrent meer verlangt, kan een beknopte uiteenzetting van den arbeid van ALBINUS vinden in het in den aanvang van dit opstel genoemd boek van dr. VAN DER BOON.

Dat ALBINUS ook nu en dan gedwaald heeft, b. v. waar hij de gemeenschap van de bloedvaten van den uterus met die der placenta beweerde gezien te hebben, of ten opzichte van zijne denkbeelden over het vaatvlies van het oog enz., is zeker. Doch dit heeft hij met alle groote ontleedkundigen van vroegeren en lateren tijd gemeen; *errare humanum est.*

Wij hebben gezien, dat ALBINUS, nadat hij van het onderwijs in de ontleed- en heelkunde ontheven was, hoofdzakelijk physiologie doceerde. Hier bevond hij zich op een terrein, waarop, vooral in dien tijd, rechtstreeksch onderzoek moeielijk was en veel ruimte bestond voor theoriën en hypothesen. Hoe nu ALBINUS zich van zijne taak als leeraar der physiologie gekweten heeft, is veel moeielijker te beoordeelen dan zijne verdiensten als ontleedkundige te waardeeren zijn, voor welke laatsten wij de documenten, namelijk zijne uitgegevene geschriften, voor ons hebben liggen. Overigens meent SURINGAR, dat wij in het door zijn broeder FREDERIK BERNHARD uitgegeven physiologisch handboek¹, dat met groote voorzichtigheid in het beweren en volkomen erkenning van het tot dusver duister geblevene is geschreven, den geest van den ouden ALBINUS kunnen herkennen. »Dat deze toch» — zegt SURINGAR — »geen voorstander van ijdele bespiegelingen was, en onze zeer onvolkomene kennis aangaande vele physiologische vraagstukken geenszins verbloemde, wordt door SANDIFORT opzettelijk vermeld». Ten aanzien van de physiologie van ALBINUS meenen wij verder naar het opstel van SURINGAR te mogen verwijzen, evenals wij dat doen ten aanzien van zijne verdiensten omtrent de heelkunde.

De werkzaamheid van ALBINUS was buitengemeen. Zeer dikwijls zette hij zijne anatomische onderzoekingen tot diep in den nacht voort, terwijl hij bijzonder veel tijd en zorg besteedde aan hetgeen hij schreef. In den zomer gaf hij dagelijks twee en in den winter drie collegien. Bovendien werd hij alle dagen geraadpleegd door een aantal zieken, vooral ter bekoming van heelkundige hulp. Zelf verrichtte hij geene operatiën dan bij zeldzame gelegenheden, die meer dan gewone anatomische kennis en bekwaamheid vorderden, of wel om armen te helpen, voor welke de behandeling door anderen te kostbaar zou zijn geweest.

Van zijne volharding en geduld bij het praepareeren sprekende, voert ALLAMAND het volgend staaltje daarvan aan. »Om te weten te komen hoe de natuur het been vormde, ontleedde hij onvoldragen vruchten van allerlei ouderdom, en maakte hij onder anderen het geraamte van eene, waarvan de lengte nog geen duim bedroeg. Het mes, waarvan hij zich bij die gelegenheid bediende, was eene zeer fijne naald. Om dit vruchtje te kunnen ontleden, moest hij het in 't water leggen. Acht uren aaneen was hij met deze ontleding bezig, waarbij hij zijn

¹ F. B. ALBINI, *De natura hominis liber*. L. B. 1775. — De schrijver overleed in 1778.

lichaam steeds over zijn voorwerp gebogen hield en het geen oogenblik uit het oog verloor. Eindelijk niet langer in dien stand kunnende blijven, en zijne vermoeide oogen hem niet toelatende meer te zien, stelde hij hetgeen hem nog te doen stond tot den volgenden dag uit. Hij moest alleen nog de oogen uit hunne holten en de ingewanden uit de borstholte halen. Doch toen hij zijn werk wilde hervatten, bevond hij, dat zijne hand, die onder het arbeiden de noodige losheid had verkregen, te zwaar geworden was en dat hij gevaar liep alles te zullen bederven. Hij bewaarde dus dit geraamte in den staat, waarin het was, en het is ongetwijfeld het kleinste, dat immer gemaakt werd en waaraan men het begin der beenwording het best kan opmerken." »Men moet" — voegt ALLAMAND hierbij, — »zich van een mikroskoop bedienen om de verschillende deelen er van te kunnen onderscheiden." — Trouwens de fijnere anatomie werd door ALBINUS met veel ijver beoefend en het is daarom niet te verwonderen, dat dit op den langen duur een nadeeligen invloed op zijn gezichtsvermogen uitoefende.

ALBINUS moet een man van een zeer innemend en beschaafd voorkomen zijn geweest en tevens zeer aangenaam in den omgang. ALLAMAND, zijn leerling en later zijn ambtgenoot, getuigt van hem het volgende: »Waar hij verscheen, bracht hij het genoegen met zich mede, en, zich in goed gezelschap bevindende, was hij de laatste die van scheiden sprak. Zij, die hem niet kenden, hielden hem voor een man, die vrij was van alle beslommingen."

Toch heeft hij zich in polemieken moeten begeven, evenals zoo vele andere geleerden, de ontleedkundigen niet uitgezonderd, om niet te gewagen van de beoefenaren der »scientia amabilis", der botanie. Zijn leerling, de beroemde PETRUS CAMPER, kwam in de voorrede van zijne *Demonstrationes anatomico-pathologicae* op tegen de wijze, waarop het geraamte en de spierplaten van ALBINUS geteekend waren. Zij waren, zeide hij, geteekend op de wijze der schilders, terwijl zij op de wijze der bouwkundigen hadden geteekend moeten worden. ALBINUS betoogde daarop, dat de door hem gevolgde methode de juiste was. CAMPER had echter nog eene aanmerking op de platen van de volledige spierbeelden, wier hooge waarde hij anders geheel erkende. De ruimte op de platen, die niet door het geraamte en de geheele spierbeelden wordt ingenomen en die men gewoonlijk geheel wit laat, was door WANDELAAR vol geteekend met een landschap, rotsen, monumenten enz. om zoodoende aan de beelden een achtergrond te geven.

Achter een der spierbeelden staat zelfs een rhinoceros, blijkbaar naar de natuur geteekend. Volgens CAMPER verwarde dit de voorstelling en deed de anders zoo schoone figuren niet genoeg uitkomen. ALBINUS verdedigde die inrichting. Rondom de figuren moest, meende hij, eenige kleur aangebracht worden, juist om ze beter te doen uitkomen; en de teekenaar had van die kleur voorwerpen gemaakt, bijfiguren, en wel verre dat die bijfiguren de hoofdfiguur zouden schaden, bevoordeelden zij die integendeel, daar die hoofdfiguren daardoor minder hard zijn, dan wanneer alles rondom de spierbeelden wit was gelaten. Enkele andere opmerkingen van CAMPER ga ik met stilzwijgen voorbij en vermeld te dezen aanzien nog alleen dit, dat de polemieken tusschen de beide anatomen, die zes jaren duurde, van beide zijden met groote gematigdheid, met wederzijdsche erkenning van elkanders verdiensten en zonder personaliteiten gevoerd werd.

Erger was de beschuldiging, die HALLER, de grondlegger der latere proefondervindelijke physiologie en zelf een uitstekend ontleedkundige, — de man, die aan de ijverige beoefening der anatomie in Duitschland den rechten stoot gaf, — tegen ALBINUS inbracht, als zoude deze in zijne *Annotationes academicae* eenige belangrijke door HALLER gedane ontdekkingen zichzelve hebben toegeëigend. Ook hier trachtte ALBINUS zijn recht te handhaven. »Weinig», zegt ALLAMAND, »bedacht HALLER, dat twee groote geesten onafhankelijk van elkander dezelfde zaken kunnen ontdekken».

Als eene kleine bijzonderheid teeken ik nog het volgende aan. Het uitwendig oor bezit eenige kleine spiertjes, die echter in de meeste gevallen niet in staat zijn de ooren te doen bewegen, gelijk wij dat b. v. bij een hond of een paard zien. Enkele personen zijn evenwel daartoe in staat en tot dezen behoorde ALBINUS. Wanneer hij op zijn collegie over de bedoelde spiertjes sprak, nam hij, zegt men, zijne paruik af om aan zijne toehoorders te doen zien, hoe hij de beweging van zijne ooren in zijne macht had.

Meermalen is opgemerkt geworden, dat de Noordelijke Nederlanden in de 17^e en 18^e eeuw tot den vooruitgang der natuurwetenschappen meer hebben bijgedragen dan van zulk eene kleine afdeeling van den Germaanschen stam te verwachten was. In het bijzonder is zulks het geval met de ontleedkunde. Om van PAUW en VOLCHER COÏTER, die nog tot de 16^e eeuw behooren, niet te gewagen, mocht ons vaderland in de 17^e eeuw roem dragen op mannen als

SWAMMERDAM, LEEUWENHOEK, DE GRAAF, RUIJSCH, VAN HORNE, NUCK, DE WALE, BLASIUS, TULP, BIDLÓO en meer anderen, die allen ijverige arbeiders op het gebied der anatomie zijn geweest en deze wetenschap hebben vooruitgebracht, — in de 18^e op ALBINUS, CAMPER, E. SANDIFORT, BRUGMANS enz. Van al die hoogst verdienstelijke en gedeeltelijk, zooals LEEUWENHOEK en SWAMMERDAM, groote mannen, is ALBINUS zeker een der voortreffelijksten, — niet 't minst daarom, omdat hij, onbekommerd of hetgeen hij leerde streed met de heerschende meeningen, alleen de waarheid in de natuur zelve zocht, zoodat HALLER, over ALBINUS gewagende, het recht had zijn gevoelen over dezen uit te spreken in deze woorden: »ALBINUS of de Natuur.”

Kampen, October 1886.